

Gál László

Vallásos művészettörténeti oktatás

*A művészet a természet megszentelése, a természeté, mely mindazoké,
akik örülnek az életnek. A hinduk, asszírok, egyiptomiak, görögök – ékesen szólva – nagy
művésze, a középkor és a reneszánsz művei, valamint a modernitás művészetének jelentős
alkotásai... nos mik ezek, ha nem a természetes tárgyakról alkotott közönséges benyomások szent,
zárt és impozáns ikonokba öltöztetve.
(Maurice Denis festő, 1870–1943)*

*A szépség az, amit Istenről az érzékszerveink meglátni,
meghallani, megérezni képesek. A szépség szent, Isten kegyelmének a jele,
ami érzékelhetővé válik az ember számára.
(Michel Pochet)*

A művészetek ihletője minden korban az embert körülvevő mindenség, vagy maga az ember – az ő gondolatvilága. A fenti méltatások alapján is megállapítható, hogy a művészetek a szépérzék – az esztétikum – formába öntését, az embernek a szép iránti igényét szolgálják, és ezen túlmenően hű tükrözői korok gazdasági, társadalmi, kulturális fejlettségi fokának, általuk képet alkotunk bizonyos korszak művészi kifejezési formáiról, hagyományairól.

A művészeti alkotások ugyanakkor hatást gyakoroltak – és gyakorolnak – saját koruk társadalmi életére, az emberi gondolkodásmódra, érzésvilágra – sőt az erkölcsi elvekre is.

Az általános iskola gimnáziumi osztályaiban a tanulóknak alkalma nyílik megismerkedni történelmi korokkal a történelem tantárgyának keretében, s érintőlegesen a különböző korok művelődési életével is. Kimondottan művészettörténetet azonban csupán a művészeti szaklíceumban tanítanak, holott a művészettörténeti ismeretek az alpműveltség részét képezik. Az általános, közép-, sőt főiskolát végzettek csupán kis hányada rendelkezik ilyen irányú tájékozottsággal.

Joggal adódik a kérdés: Mi ennek az oka? Miért e mellőzöttség?

Válaszként talán az időhiányt jelölhetnénk meg, minek következtében nincs kötelezően e célra fordítandó órakeret. Így, legjobb esetben a művészettörténet elsősorban a rajzórakon találja meg a helyét, erősen tanárfüggő módon (a heti egy rajzóra terhére).

Az előbb említett lehetőség a művészettörténeti ismeretek átadására megtörténik/megtörténhet például művészettörténeti vetítés alkalmával (a rajz-

órák keretében). Nagy hátránya az ilyesminek, ha nincs utána felmérő ellenőrzés, számonkérés. Így az oktatás névlegessé, komolytalanná, súlytalanná válhat. (Ez utóbbi eset konkretizálódik akkor is, ha képzőművészeti tárgyú videofilmeket néznek meg a tanulók megfigyelési szempontok, előkészítés, valamint utólagos megbeszélés nélkül.)

Művészettörténettel foglalkozó könyvészet van ugyan, de ez többnyire a nézegetés, lapozgatás céljára szolgál, mely didaktikai szempontból önmagában nem elég, mivel nem biztosított a képi információk időrendi, illetve elméleti feldolgozása. Ez pedig megalapozatlan esztétikai kalandozásnak nevezhető, mely egyfajta ismereti káoszt, felületességet eredményez.

A fentiekben vázolt hiányt szerettük volna pótolni a *Vallásos művészet-történetnek* – mint tantárgynak – az ún. vokacionális, magyar tannyelvű, római katolikus teológiai líceum képzési kerettantervébe történő beiktatásával. Ennek indoklását mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy nagy érdeklődést váltott ki a román tannyelvű hasonló líceumok, valamint a többi felekezet iskolái körében is.

Lássuk bővebben ennek a tantárgynak a tantervi leírását!

A kerettanterv szerint a *Vallásos művészettörténet* a líceum alsó fokozatán tanult tantárgy, tehát a IX–X. osztályosoknak oktatják heti egy órában, és a vallásos művészeti ágazatok tárgykörén belül egy átfogó kép nyújtására összpontosít, sajátos hangszínnel a keresztény művészettörténetet tekintve.

Elsőrendű feladata tevékenyen és hatékonyan hozzájárulni a tanulók saját esztétikai értékrendszerének kialakításához, elősegítvén ennek az értékrendnek az alapvető vallási ismeretekbe történő harmonikus beépülését. Ily módon, ez az iskolai tárgy előkészíti a tanulókat, hogy jobban megértsék a különbségeket a *szent*, valamint a *profán* művészi-esztétikai értékeket illetően, lévén végső célkitűzése (finalitása) a „mátság” elfogadása, a *Vallásos művészettörténet* egyetemes kulturális és civilizációs értékeket gazdagító jellegének a megértése.

A program tartalmazza mindazon tantervi részeket, amelyek bármely más tantárgy esetében is megvannak, mint: a tantárgy leírása, általános kompetenciák, követelmények, sajátos kompetenciák a tartalmi egységek kapcsán, módszertani ötletek, tanácsok.

Az általános kompetenciák főként a következőkre vonatkoznak:

- a vallásos művészeti alkotások üzenetének szubjektív felfogása, értése;
- művészi érzék kialakítása az esztétikai érzékenységnek a vallásos művészeti alkotások révén történő kifejezésére, az elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazása, valamint intra- és interdiszciplinaritás megvalósítása.

A *Vallásos művészettörténet* tanítása során a következő követelmény-rendszert támasztjuk:

- a vallásos művészeti alkotások iránti érdeklődés és megismerés igényének kinyilvánítása;
- a vallásos művészeti alkotások kritikai elemzésének kezdeményezése, a saját meglátások összehasonlítása mások véleményével;
- a környezetünkben található vallásos művészeti alkotások védelme, értékelése;
- hajlandóság a keresztény és nem-keresztény művészeti alkotások esztétikai értékének elfogadására, felismerésére;
- az egyetemes vallásos művészeti alkotások kifejezési formáinak megértése és értékelése.

A tantervünk által javasolt tartalmak szorosan kötődnek a specifikus készségekhez-képességekhez, mely messzemenően lehetővé teszi a tanár számára, hogy a didaktikai folyamat során figyelembe vegye azt, amit a tanuló tartalmilag tanul és a kitűzött oktatói-nevelői célt, amiért az illető tartalmi tanegységet tanulja. A megfogalmazott/ajánlott tartalmak egységes látásmódot kínálnak a művészi-esztétikai nevelés szempontjából, és a tanulóknak a megelőző osztályokban szerzett sokrétű (történelmi, vallási, irodalmi, zenei...) ismereteire építenek. Íme:

IX. osztály

Bevezetés

- A *Vallásos művészettörténet* tanulmányozásának tárgya és célja

Alapfogalmak, ágazatok, fontosabb stílusok és áramlatok

- Építészet
- Szobrászat
- Festészet és grafika

A *Vallásos művészettörténet* fontosabb korszakai és áramlatai

- Ókori Kelet, ókori Európa
 - Egyiptom művészete
 - Mezopotámia művészete
 - Izrael művészete
 - India művészete
 - Ókori görög művészet
 - Ókori római művészet
- A középkori művészet

- A korai kereszténység művészete
- Bizánc művészete
- Iszlám művészet
- A Karoling-korszak művészete
- Gótikus művészet
- A reneszánsz művészet
 - Leonardo da Vinci
 - Raffaello
 - Michelangelo
- Manierizmus
- A barokk művészet (17–18. sz.)
- Klasszicista művészet (18–19. sz.)
- Szentimentalizmus és romantika (18–19. sz.)

X. osztály

A *Vallásos művészettörténet* fontosabb korszakai és áramlatai (a IX. osztály tartalmainak folytatása)

- Realizmus
- Naturalizmus
- Impresszionizmus
- Szimbolizmus, expresszionizmus és kubizmus

Képek és jelképek

- Képek és jelképek az Ószövetségből: A teremtés; Az Éden; Noé; Babel tornya; József; Mózes; Sámson; Dávid; Makkabeus Júdás
- Képek és jelképek az Újszövetségből: Jézus élete és tevékenysége; Jézus keresztre feszítése és halála; Apokalipszis; Ikonográfia

A módszertani ajánlások konkrét didaktikai megoldásokat fogalmazznak meg, a tantervnek a tanórák megtervezését, a tanítási-nevelési-értékelési folyamatban történő felhasználását illetően. Ennek keretében, pl. a IX. osztályban a következő tevékenységtípusokat javasolja:

- műemlékek, múzeumok, kiállítások, katedrálisok, templomok stb. meglátogatása;
- különböző korszakokban létrehozott, különböző stílusú vallásos művészeti alkotások kritikai elemzése, azok művészi értékének kiemelésével;

- művészeti albumok, filmek, diapozitívok, videofelvételek vagy a témához illő tévéműsorok megtekintése és osztálycsoportban történő tárgyalása, megvitatása;
- keresztény művészeti alkotások elemzése, kommentálása írásban vagy szóban.

A tanulóknak tudniuk kell „olvasni” a két- és háromdimenziós vallásos művészeti alkotások esztétikai-tartalmi üzenetét, számot kell adniuk arról, hogy megértik az egyes alkotások művészeti-esztétikai, szellemi és vallás erkölcsi üzenetét, tudniuk kell megszerezni az információkat a pontos és műértő véleménynyilvánítás céljából. Ugyanakkor megfelelő művészeti szaknyelvet kell elsajátítaniuk, azt helyesen kell használniuk műelemző tevékenységük során, melynél elengedhetetlenek a már fentebb is említett interdiszciplináris megnyilvánulások, alkalmazások.

A tanulók helyes kritikai kapacitásának kialakítása végett minél több szakirodalom tanulmányozása javallott, melyben nagyon sokat tehet a megfelelő szakképesítésű és felkészültségű szaktanár.

A vázolt program címzettjei mind a szaktanárok, mind a tankönyvszerzők, ugyanis a didaktikai kreativitást, a tanulók életkori sajátosságainak, intellektuális fejlettségének messzemenő figyelembevételét, élettapasztalatát, származási közösségük sajátosságait tartja szem előtt. Ugyanakkor rugalmas keretet biztosít a tanárnak, hogy tevékenységét hatékonyan, az adott konkrét helyzetek változatosságának megfelelően kifejthesse.

Bibliográfia

- Borchgrave, Helen: *Kalandozás a keresztény művészet világában*. Oxford, 1999, Lion Publishing / Athenaeum, 2000.
- Cifka P. – Friss G. –Kertész I., Tótfalusi I.: *Képek és jelképek*. Budapest, 1988, Móra Ferenc Könyvkiadó.
- Dombi József: *Művészettörténet*. Budapest, 1959.
- Koch, Wilfried: *Építészeti stílusok – Az európai építőművészet az ókortól napjainkig*. Budapest, 1997. /Officina Nova Könyvek./
- Szabó Attila: *Művészettörténet vázlatokban – a kezdetektől napjainkig*. Győr, 1997.
- Vanyó László: *Katekézis, költészet és ikonográfia a 4. században*. 1995, JEL Kiadó.
- *** *Az ikon*. Toledo, 1998, Officina '96 Kiadó.